

# PROSOPON

## NR 2/2011

[s. 175-180]

---

Rafał Grupa

### Biografistyka jako źródło poznania współczesnej Europy

#### Biographical writings as a source for understanding contemporary Europe

**Keywords:** *literature, biography, history, historical writing*

Biografistyka to dziedzina wiedzy z pogranicza historii i literatury. Sam termin „biografistyka” wywodzi się z greki i oznacza opisywanie życia („bios” - życie, „grapho” - piszę)<sup>1</sup>. Dziedzina biografistyki obejmuje zatem biografie znanych ludzi, którzy swój wkład w historię lub inne dziedziny. W kontekście poznania współczesnej Europy rozpatrywane są głównie biografie polityków i działaczy społecznych, którzy angażowali się w sprawy ważne dla społeczeństw europejskich.

Termin **biografistyka** pojmuje dosyć szeroko „obejmując nim całą tę gałąź piśmiennictwa, a więc zarówno różnego rodzaju wydawnictwa słownikowo-encyklopedyczne ludzi nieżyjących, bądź żyjących (od słowników biograficznych wielu specjalności zawodowych, słowników regionalnych, informatorów typu „Czy wiesz kto to jest?”, aż po Polski słownik biograficzny), jak też monografie biograficzne (biografie *sensu stricto*) przedstawiające jedną lub więcej osób (biografie zbiorowe czy grupowe)”<sup>2</sup>. Wszystkie te rodzaje piśmiennictwa biograficz-

---

<sup>1</sup> T. Łepkowski, *Biografistyka: żywotność, tradycjonalizm, nowoczesność*, in: *Kwartalnik Historyczny* z. 1. Warszawa 1973, s. 12.

<sup>2</sup> W. Bienkowski, *Biografistyka w badaniach nad książką*, in: *Książka polska w okresie zaborów*, Kraków 1991: Universitas, s. 42.

nego, od monografii biograficznych na biogramach do różnego typu słowników kończąc można wykorzystać jako źródła do poznania współczesnej Europy.

Biografistykę wpisują w zakres swych zainteresowań różne dyscypliny nauki, w tym przede wszystkim:

- socjologia,
- pedagogika,
- psychologia,
- historia.

Biografistyka najbliżej jest związana z historią, gdyż stanowi ona najstarszy rodzaj historycznego pisarstwa<sup>3</sup>. Była jednak w historiografii różnie postrzegana, głównie ze względu na zainteresowanie życiem konkretnych jednostek. Duża część badaczy historii zwracała uwagę na olbrzymią rolę biografistyki, także dla zrozumienia całej humanistyki. Z kolei inni badacze negowali znaczenie biografistyki wykorzystywanej do badań historycznych, tym samym przedkładając badania nad społeczeństwem oraz grupami ludzkimi nad badaniami prowadzonymi nad losami pojedynczych osób, nawet tych wybitnych<sup>4</sup>.

Śledzenie przebiegu ludzkiego życia, podobnie jak każde inne badanie naukowe, wymaga opracowania odpowiednich metod oraz źródeł. Biografistyka to nauka precyzyjna, zatem wszystkie źródła powinny być potwierdzone i dokładnie zbadane pod kątem zgodności z faktami i autentycznością. Metoda biograficzna, która kojarzona jest z tego rodzaju badaniami, rozumiana może być zarówno jako pewien sposób konstruowania różnych typów i odmian biografii, a także jako analiza posiadanych, czyli już zastanych biografii. Z punktu widzenia poznawania historii współczesnej Europy można wykorzystać głównie dostępne, czyli już zastane biografie osób związanych z powstawaniem i tworzeniem współczesnej Europy i Unii Europejskiej.

Przyjmując, że tworzenie biografii konkretnych osób na podstawie posiadanych już odpowiednich źródeł uznamy w swym postępowaniu za pierwszy wariant przyjętej tu metody biograficznej, wtedy drugim wariantem metody biograficznej będzie analiza zastanych już biografii<sup>5</sup>.

---

<sup>3</sup> W. Zajewski, *Biografistyka jako gatunek twórczości historiograficznej*. *Czasy Nowożytne* t. 8, Warszawa 2000, s. 7-18.

<sup>4</sup> E. Rostworowski, *Biografistyka dziejów najnowszych*, in: *Dzieje Najnowsze* nr 3, Warszawa 1973, s. 153-156.

<sup>5</sup> A. Gruca, *Metoda biograficzna w badaniach nad historią książki na przykładzie okresu zaborów*, in: *Bibliologia*, Warszawa 2007: Wydaw. SBP, s. 55.

Kolejną, osobną kwestią podejmowaną w związku z prowadzonymi przez badaczy historii pracami biograficznymi, jest problem źródeł historycznych, na których mogły być oparte tworzone biografie.

Bieńkowski, jeden z najwybitniejszych polskich biografów, uważał zachowanie wiarygodnych źródeł za jedno z najważniejszych, jak nie najważniejsze zagadnienie podejmowane w rozważaniach metodologicznych na temat biografistyki. Według Bieńkowskiego tylko zachowanie tego typu źródeł o charakterze dokumentów osobistych czy autobiograficznych (by posłużyć się tu terminologią zaczerpniętą z dziedziny socjologii czy psychologii społecznej), umożliwiających odkrywanie tych sfer świadomości oraz postaw osób, które stały się przedmiotem badania, a pozostających w harmonijnej symbiozie z umiejętnościami, wrażliwością i taktem badacza, stanowi pełną możliwość, a nawet gwarancję sukcesu badawczego<sup>6</sup>.

Wiesław Bieńkowski w swych opracowaniach podkreślał często w związku z problematyką źródeł wykorzystywanych w biografistyce bardzo dużą rolę archiwów osobistych. W badaniach biograficznych mogą one być źródłem zarówno do studiów nad życiem oraz działalnością samych ich wytwórców, jak również ludzi ich współczesnych<sup>7</sup>.

Z punktu widzenia biografów osób związanych z tworzeniem współczesnej Europy archiwa osobiste mają również bardzo duże znaczenie. Zapiski, korespondencja, zdjęcia, czy też wspomnienia najbliższych mogą dużo powiedzieć o danej osobie. W przypadku polityków i działaczy związanych z europejskimi rządami i organizacjami społecznymi takie źródła mogą z pewnością dużo powiedzieć na temat motywów ich działania, ich zainteresowań i kontaktów. Są one bezcenne dla poznania współczesnej Europy.

Bieńkowski podkreślał w swych pracach również ogromne znaczenie różnego rodzaju materiałów i źródeł, gromadzonych przez duże redakcje narodowych słowników biograficznych. Autor ten zwracał w swych pracach i artykułach szczególną uwagę na ogromną wartość materiałów, które przechowywane były np. w redakcji dawnego „Polskiego słownika biograficznego”. Według niego źródła te kompletowane były od samego początku prowadzenia prac nad tym słownikiem, czyli od lat trzydziestych XX wieku. Według niego teki materiałów

---

<sup>6</sup> Ibidem, s. 55-56.

<sup>7</sup> Ibidem, s. 56.

Polskiego słownika biograficznego (PSB) zawierają wycinki prasowe, nekrologi, autobiografie, korespondencję, wspomnienia, oraz fotografie. Bardzo ważne jest to, że były to materiały źródłowe dotyczące zarówno osób i grup, których życiorysy zostały już wcześniej wydrukowane, jak też tych ludzi, których biografie miały ukazać się dopiero później w słowniku czy też w suplementach do niego<sup>8</sup>.

Obecnie na rynku dostępnych jest wiele słowników czy encyklopedii zawierających biografie znanych i ważnych postaci. W kontekście poznania współczesnej Europy warto jednak sięgnąć po biografie konkretnych osób, najlepiej przywódców największych krajów, jak też ich doradców. Do takich osób należą z pewnością Józef Stalin oraz Adolf Hitler, którzy mieli swój niezbyt chlubny wkład w najnowszą historię Europy. Biografie tych dyktatorów mogą pomóc zrozumieć przyczyny trudnych wydarzeń, które miały miejsce w pierwszej połowie XX wieku.

Rozpatrując powstawanie Europy należy analizować z tą samą dokładnością zarówno okres podboju, jak też kolonizacji oraz jej skutków, zarówno tych pozytywnych jak też negatywnych. Biografie powinny być pisane językiem klarownym oraz zrozumiałym, zaś ich autorzy powinni unikać zbyt wielu dygresji naukowych.

Zaletą źródeł biograficznych jest z pewnością te, że ich autorzy często wplatają w sam tekst dużą ilość cytatów pochodzących ze źródeł narracyjnych oraz normatywnych. Takie postępowanie świadczy o ich wielkiej erudycji, co jest z pewnością cechą niezbędną przy pracy biografą.

Tworzenie biografii wymaga wykorzystania bardzo dużej liczby różnych źródeł. Potwierdzają to zwykle wykazy bibliografii znajdujące się na końcu każdej pracy poświęconej biografii konkretnej osoby.

Niewątpliwie plusem pozycji biograficznych są też wszelkie mapy, wykresy, tabele, oraz tablice genealogiczne, które umieszczane są w odpowiednich partiach tekstu jako dodatkowe wyjaśnienie. Ułatwiają one czytelnikom zrozumienie omawianego problemu oraz pozwalają odbiorcy śledzić tok myślowy autora.

Ciekawą pozycją biograficzną jest książka autorstwa R. Bartletta pt. „Tworzenie Europy: podbój, kolonizacja i przemiany kulturowe 950-1350”. Żaden miesz-

---

<sup>8</sup> W. Bieńkowski, *Zespoły archiwalne pochodzenia prywatnego jako źródło do badań bibliologicznych i biografii ludzi książki (na przykładzie archiwum osobistego Klemensa Bąkowskiego)*, in: *Z historycznych i metodologicznych problemów badań księgoznawczych i bibliotekoznawczych*, Kraków 1985: Wydaw. UJ, s. 56.

kaniec Zjednoczonej Europy nie powinien przejść obojętnie obok tej książki, gdyż porusza ona ważną kwestię powstania idei europejskiej, która ogarnęła ogromne obszary od Morza Śródziemnego do Morza Bałtyckiego. Jak czytamy w krótkim opisie książki na tylnej okładce „Tworzenie Europy to – jak zgodnie ocenili wszyscy recenzenci- dzieło wybitne i ze wszech miar warte polecenia”<sup>9</sup>.

Wspomniana pozycja może być punktem wyjścia do poznania współczesnej Europy. Dotyczy ona dosyć odległej historii, ale biografie osób przedstawionych w tej książce mogą być bardzo ciekawym wyznacznikiem motywów działania wielu współczesnych przywódców europejskich.

W celu poznania współczesnej Europy warto sięgnąć po biografie współczesnych polityków. Jedną z nich jest książka autorstwa Johna Blundella pt. „Margaret Thatcher. Portret Żelaznej Damy”. Jest to niezwykle rzeczowa biografia, która opisuje życie premier Margaret Thatcher. Przedstawia zarówno jej osiągnięcia na stanowisku premiera Wielkiej Brytanii, jak też późniejsze lata dostarczając dosyć zwięzłego portretu Żelaznej Damy. Autor ukazując kontrast pomiędzy zapaścią społeczną Wielkiej Brytanii na krótko przed objęciem stanowiska premiera przez panią Thatcher a gospodarczym rozkwitem oraz przyływem ogromnej narodowej wiary w siebie Brytyjczyków, które dominowały w tym kraju pod koniec ponad jedenastoletniego premierowania Żelaznej Damy. John Blundell bardzo przekonująco objaśnił, dlaczego Margaret Thatcher była aż tak wybitnym liderem światowym oraz inspiracją dla innych pań przewodzących państwami. Pozycja ta mówi też dużo o procesie tworzenia współczesnej Europy.

Należy zaznaczyć, że biografistyka historyczna i heraldyka rozwijały się na marginesie historiografii. Osoby zainteresowane historią współczesnej Europy chętnie sięgają po biografie osób mających większy wkład w jej tworzenie. Dzięki wnikliwej analizie biografii postaci mających swój udział w budowaniu podstaw wspólnot europejskich (np. ojcowie założyciele Unii Europejskiej – Rober Schuman, Jean Monnet, Konrad Adenauer, Alcide De Gasperi, Paul-Henri Spaak, Altiero Spinelli) można zrozumieć kształt i kierunek dążenia współczesnej Europy.

---

<sup>9</sup> R. Bartlett, *Tworzenie Europy: podbój, kolonizacja i przemiany kulturowe 950-1350*, Poznań (2003): Poznańskie Tow. Przyjaciół Nauk, s. 12.

### Summary

*This article presents biographical writings as the oldest type of historical writing and draws attention to its enormous role in understanding the entire humanities. It shows the unmistakable influence of this doctrine as a source of news for understanding contemporary Europe as well as distant history and biographies of various persons who may become role models for many contemporary European leaders.*